

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

MERRE TART SZABOLCS-SZATMÁR MEZŐGAZDASÁGA?

PÉNZES JÁNOS dr.

Szabolcs-Szatmár mezőgazdaságának fejlődése a mélypontról indult a felszabadulás után. Az elmúlt három évtizedben, különösen a mezőgazdaság szocialista átszervezése következtében, megváltoztak a mezőgazdaság tulajdonviszonyai, létrejöttek a szocialista nagyüzemek, a szövetkezeti mozgalom jelentős eredményeket ért el. A termelés korszerűsítése következtében, általánossá vált a nagy teljesítményű gépek, géprendszerek alkalmazása, a modern termelési eljárások bevezetése, a kémiai anyagok felhasználása, a termelés szakosodása és koncentrációja.

A megye mezőgazdaságának termelésszerkezete átalakult, csökkent a kalászosok, növekedett a gyümölcs, kukorica, cukorrépa és napraforgó termőterülete és az erdőfelület többszöröse a felszabadulás előttinek. A jelenlegi termelésszerkezet megfelelően igazodik a megye talaj- és éghajlati adottságaihoz, belterjesebb, s egyben intenzívebb, mint korábban volt. Az állattenyésztés hozamainak jelentős növekedése is a megye mezőgazdaságának gyors ütemű fejlődését bizonyítja. A gépesítés fejlődésével, a korszerűbb termelési módszerek és termelési rendszerek bevezetésével egyidejűleg létrejött a megye mezőgazdaságának szellemi kapacitása, többszörösére emelkedett a szakemberek száma.

A MEGYE MEZŐGAZDASÁGÁNAK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

Szabolcs-Szatmár megye gazdasági struktúrája a felszabadulás előtt egyoldalú, agrárjellegű feudális viszonyokkal terhelt volt. A mezőgazdasági keresők az összes keresőknek 75%-át képviselték és ebben a megyében volt a legtöbb gazdasági cseléd, mezőgazdasági napszámos. Szabolcs-Szatmár megye mezőgazdasága 1945 előtt alacsony színvonalú, korszerűtlen volt, termelési eredményei nem nyújtottak megfelelő megélhetést az itt élő emberek jelentős részének.

A megye természeti adottságait tekintve, kedvezőtlen feltételekkel ren-

delkezik. A több mint 600 ezer hektár területből 48,6%-os arányt képvisel a homok és jelentős az ár- és belvizek által veszélyeztetett terület. A termelést kedvezőtlenül befolyásolja az, hogy kevés a természetes csapadék: 50 éves átlagban évi 517 mm.

Az éghajlati, a talaj- és a munkaerő-adottságokhoz igazodó termelési szerkezet alakult ki. A múltban is itt volt található az ország télialma-, burgonya-, dohány- és napraforgótermő területének jelentős része. A Tisza, Szamos, Kraszna, Túr és ezek összekötő csatornái mentén, árterületein jelentős volt a szarvasmarha-tenyésztés. A homoktalajok természete, a megye éghajlati és domborzati viszonyai kényszerítették a földművelő embert, hogy fásításokkal, erdősítéssel tegyék biztonságosabbá a termelést, védekezzenek az uralkodó szél és a károsító homokverés ellen. Ennek következménye, hogy a megye területe ligetes, fás, az erdősültség évről évre nagyobb arányú.

A felszabadulást követő több mint három évtized gyökeres változásokat hozott, új alapokat teremtett a megye társadalmi és gazdasági fejlődéséhez, egyben nagy lehetőségeket tárt fel a mezőgazdaság korszerű és gyors ütemű fejlesztéséhez. A mezőgazdaság szocialista átszervezése kedvező folyamatot indított el Szabolcs-Szatmárban is. Megszűnt a megye mezőgazdaságának történelmi elmaradottsága, jelenleg is nagy léptekkel halad az adottságokhoz igazodó, az igényeket jobban kielégítő, a mind korszerűbb technikára és technológiára alapozott korszerű fejlesztés útján.

Ezt követően azokat a jellemző tendenciákat, szerkezeti változásokat vizsgáljuk, amelyek bemutatják a megye mezőgazdaságának szocialista fejlődését, s egyben választ adnak arra, hogy merre tart Szabolcs-Szatmár mezőgazdasága.

A SZOCIALISTA TERMELÉSI VISZONYOK MEGSZILÁRDULÁSA

A megye mezőgazdaságának szocialista átszervezése 1960/1961-ben fejeződött be, ezzel uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok a mezőgazdaságban is. 1961-ben 16 állami, kísérleti és tangazdaság, 298 termelőszövetkezet és 51 szakszövetkezet működött. Az átszervezést követően a mezőgazdasági földterület 9,8%-át állami, 83,3%-át szövetkezeti, 6,9%-át egyéni, kiegészítő és egyéb gazdaságok hasznosították.

Másfél évtized telt el a mezőgazdaság átszervezése után. Ebben az időszakban 6%-kal növekedett a termelőszövetkezetek földterülete, elsősorban a kiöregedett szakszövetkezeti tagok földfelajánlásai és a szakszövetkezetek termelőszövetkezetekké alakulása következtében.

A szakszövetkezetek területe 44 900 hektárról 25 000 hektárra csökkent. Hosszú időn keresztül növekvő társadalmi feszültségeket, gazdálkodási problémákat okozott a szakszövetkezetek helyzete. Jelentős volt a parlagterület, alacsonyok voltak a termelési eredmények, a kiöregedett, munkaképtelen és eltartó nélküli szakszövetkezeti tagok kilátástalan helyzetbe kerültek.

Ilyen indokok figyelembevételével a helyi és országos intézkedések eredményeként — megfelelő program alapján — elkezdődött a szakszövetkezetek egyesülése, termelőszövetkezetekké alakulása. A IV. ötéves terv első felében még 35, 1977-ben már csak 15 szakszövetkezet működik. A háztáji terület 5300 hektárral csökkent, mert a termelőszövetkezetek egy részében nem területet adtak, hanem azt készpénzzel vagy a nagyüzemi átlagtermés alapján kukoricajuttatással váltják meg.

A teljes átszervezés időszakában három községben (Nyírbétek, Nyírlugos, Penészlek) nem került sor a mezőgazdaság átszervezésére, ahol jelenleg is (5596 hektár földterületen) egyénileg gazdálkodnak. Az egyéni, kiscsigó és egyéb gazdaságok földterülete változatlan, ma is mintegy 35 000 hektáron folytatnak kisárutermelést.

A szocialista nagyüzemek megszilárdultak, szervezeti életük és vezetésük kialakult, szakember-ellátottságuk évről évre javuló. Az állami gazdaságok állésszükségletük értéke 1976-ban az 1961. évihez viszonyítva 248%-kal, a termelőszövetkezetek közös vagyona 548,1%-kal növekedett. Ennek ellenére a nagyüzemek, különösen a termelőszövetkezetek eszközellátottsága nincsen összhangban termelési szerkezetükkel. A termelés jövedelmezősége nem tette lehetővé az eszközigényes kultúrák korszerű fejlesztését, a bővített újratemelést.

Az állami gazdaságok nettó nyeresége 15 év alatt 65 millió forintról 149 millió forintra, 129%-kal, a termelőszövetkezetek halmozott termelési értéke — egy hektárra vonatkoztatva — 280%-kal emelkedett.

A termelőszövetkezetek halmozott termelésiérték-növekedése gyors ütemű, az 1969. évihez viszonyítva 1975-ben 58%-kal volt magasabb. Ez idő alatt kisebb arányban csökkent a bruttó jövedelem és a nyereség, nagyobb arányban emelkedtek a termelés költségei. Az országos átlagnak megfelelő munkaráfordítás mellett a megyében 13,3%-kal kisebb az egy főre jutó közösből származó évi jövedelem.

A termelőszövetkezetek 64%-a rossz termőhelyi adottság vagy egyéb ok miatt kedvezőtlen kategóriába tartozik. Egy hektár szántóterület aranykorona-értéke 13,8 az országos 20,7-del szemben.

A megye szocialista nagyüzemeinek termelési feltételei, adottságai jelentősen változtak, állandóan javulnak. A termőföld alacsony aranykorona-értéke nem kizárólagos értékmérő. Amilyen mértékben az éghajlati és talajadottságoknak megfelelő termelési struktúra kialakul, azaz jelentős tőkebefektetéssel megvalósul a Szatmár-Bereg térség optimális vízgazdálkodását eredményező meliorációs program, egyes térségekben a termőföld hatékonyságát felhasználását szolgáló nagy jelentőségű gyümölcsrekonstrukciós terv, a homokbuckák erdősítése, a burgonya- és dohánytermelés korszerű feltételeinek megteremtése, úgy a termelési feltételek kedvezővé válnak. Ezen az úton, ilyen módon lehetséges a kedvezőtlen termőhelyi adottságokkal rendelkező mezőgazdasági nagyüzemek feltételeit javítani, hosszabb időt igénylő megszilárdításukat, gazdálkodási problémáik megoldását garantálni.

A megye mezőgazdaságának fejlődésével együtt jelentős *élelmiszeripari* feldolgozókapacitás jött létre, nagymértékben bővült az elsődleges és másodlagos *faipar*. Ennek ellenére aránytalan a mezőgazdasági termelés és a feldolgozó ipar fejlődése. A jövőben mind a mezőgazdasági vállalatok élelmiszeripari tevékenysége (önállóan vagy kooperációban), mind pedig az állami élelmiszeripar nagyobb ütemű fejlesztésére lenne szükség.

A szocialista nagyüzemek fejlődésének eredményei — összhangban az ország mezőgazdaságának fejlődésével — történelmi jelentőségűek, a lakosság ellátásának szilárd bázisai, s mind jobban kielégítik az ipar nyersanyag-szükségletét. A szocialista vonások erősödésével együtt fejlődött a mezőgazdaság dolgozóinak szakértelme, szocialista tudata.

A nagyüzemi gazdálkodás árutermelése mellett még hosszú időn keresztül nélkülözhetetlen a háztáji és egyéb gazdaságok árutermelése. Szerepük jelentős az önfogyasztásban is. A szarvasmarha 44%-a, a sertés 61%-a, a ló 44%-a és a baromfiállomány 88%-a ezekben a gazdaságokban volt 1976-ban. Ugyanez 1961-ben még 73%, 77%, 39% és 99% volt.

A háztáji és kiegészítő gazdaságok termelése a zöldség- és gyümölcseállításban is meghatározó. A télialmatermő területből 1961-ben 15,3, 1976-ban már 21,2%-ban részesedtek és a 49 000 vagon összes termésnek 26,4%-át állították elő. Ez arra is utal, hogy az elmúlt években a gyümölcstelepítés gyorsabb ütemű volt a háztáji és egyéb gazdaságokban, mint a nagyüzemekben. Szabolcs-Szatmár házikertjeinek nagy részében almatermeléssel foglalkoznak.

A termelés jelenlegi szerkezete, szektorális megoszlása arra hívja fel a figyelmet, hogy a szocialista nagyüzemek korszerű és gyors fejlesztése mellett hosszú távú feladat a háztáji, kiegészítő és egyéb gazdaságok termelésének segítése.

A MEZŐGAZDASÁGI TERMELES SZERKEZETÉNEK VÁLTOZÁSA

A felszabadulás után kialakult termelési szerkezet tükrözi a mezőgazdaságban végbement tulajdonváltozást, valamint a társadalom újszerű igényeit. A megye mezőgazdaságának gyorsabb ütemű fejlődése, szerkezetének átalakulása a teljes átszervezést követi, a termelőszövetkezetek megszilárdulásának időszakára esik.

Az 1960-as évek elejétől, a nagyüzemi gazdálkodás általánossá válásának időszakától, gyors ütemű szerkezetátalakulás következett be.

A változások eredményeként a megye mezőgazdasága belterjessé vált. A kialakult termelési szerkezet jobban igazodott a megye termelési adottságaihoz, a népgazdasági igényekhez, miközben követte a termelési hagyományokat. Ezt tükrözik a művelési ágak megváltozott arányai is (%):

	1960	1975
Szántó	67,5	56,1
Kert, gyümölcsös	3,8	7,6
Szőlő	1,1	1,3

	1960	1975
Rét	4,0	3,5
Legelő	8,7	7,7
Erdő	6,9	14,2
Nádas	0,1	0,1
Művelés alól kivont terület	7,9	9,5
Összesen	100,0	100,0

Az elmúlt három középtávú tervidőszakban, a művelési ágak között nagymértékben csökkent a szántó és növekedett a kert és a gyümölcsös terület aránya. 1935-ben a szántó 75,3, 1959-ben már 68,3 és 1976-ban csak 55,5%-os arányban részesedett a művelési ágakon belül. Ezzel a folyamattal egyidejűleg a kert, illetve a gyümölcsös az 1935. évi 1,1%-ról 1976-ban 8,0%-ra növekedett. A megyében a hagyományok, a termelési tapasztalatok és a lakosság igényeinek ismeretében a második és a harmadik ötéves terv időszakában nagyarányú télialma-telepítésre került sor. Az 1935. évi 6700 hektár területhez képest 1976-ban már közel 50 ezer hektár területen foglalkoztak kertészeti növények termelésével.

A termelési szerkezet pozitív irányú változását, egyben a megye adottságainak jobb hasznosítását tükrözi a kertészeti és szántóföldi növénytermelésre alkalmatlan homokdombok erdősítése. 1935-ben még csak 24 ezer hektár, 1976-ban már 90 ezer hektár erdőterület volt, tehát jelentősen növekedett a megye erdősültsége.

A mezőgazdasági termelési szerkezet belterjes változását bizonyítja a szántóföldi növénytermelés szerkezetének változása is. Az 1931—1940-es évek átlagához viszonyítva csökkent a kalászosok és növekedett a kukorica, illetve a munkaintenzívebb, nagyobb termelési értéket produkáló kultúrák vetésterületi aránya. Az utóbbi 30 év alatt kialakult szerkezet belterjesebb, jobban elősegíti a korszerűbb országos és megyei igények kielégítését és mindinkább szolgálja az állattenyésztés fejlesztését.

Az őszi búza az 1931—1940-es évek 93,5 ezer hektár vetésterülete 1976-ban már csak 55 ezer hektár volt, amit lehetővé tett a termelés korszerű rendszere, az hogy a hektáronkénti átlagtermés 12,5 q-ról 30 q-ra növekedett. Tehát sokkal kisebb területen nagyobb termésmennyiséget takarítottak be, mint a felszabadulás vagy a mezőgazdaság szocialista átszervezése előtti időszakban. A kukorica vetésterülete 72 300 hektárról több mint 100 ezer hektárra növekedett, ami jelentősen növelte az állattenyésztés fejlesztésének lehetőségeit. Mindemellett pozitív, hogy a cukorrépa termőterülete — évenkénti ingadozásokkal ugyan — kétszeresére, a napraforgó termőterülete pedig négyszeresére növekedett.

Érdemes megfigyelni, hogy a közismerten burgonyatermeléssel foglalkozó megyében hogyan változott ennek a lakosság ellátása szempontjából jelentős növénynek a termőterülete. A felszabadulás előtt többéves átlagban mintegy 57 ezer hektáron foglalkoztak burgonyatermeléssel. A terület lényegesen nem változott a mezőgazdaság szocialista átszervezéséig, ezt kö-

vetően több mint a felével csökkent. 1960-ban még 54 ezer hektáron, 1976-ban már csak 18 ezer hektáron termeltek a megyében burgonyát. A jelentős területcsökkenést részben pótolta az össztermésben bekövetkezett növekedés. Az 1931—1940-es évek átlagában 61,0 q, 1975-ben már 119,9 q volt hektáronként a termésátlag. A negyedik öt éves terv időszakában meghonosodtak az intenzív burgonyafajták és sokkal kisebb területen, viszonylag már korszerű termelési feltételek mellett termelték meg a lakosság ellátásához szükséges burgonyamennyiséget.

A jelenlegi termőterületen a termelési és tárolási feltételek megteremtésével, a termésátlagok növelésével minimálisra csökkenthető a termésingadozás és importburgonya nélkül lehetővé válik az ország burgonyatermelő körzeteiben a lakosság jó ellátása. Vannak olyan nagyüzemek, ahol a termelési rendszeren belül 300 q-t meghaladó hektáronkénti terméseredményt is produkálnak.

A téli alma, burgonya, dohány és napraforgó a közvélemény előtt jól ismert szabolcsi kultúrák. Az ország *téli alma-* és *dohánytermésének* mintegy felét, a burgonyáénak közel egynegyedét és *napraforgótermésének* 13—15%-át — öt éves átlagban — Szabolcs-Szatmár megye mezőgazdasága állítja elő. Ezek a mezőgazdasági kultúrák fontos helyet foglalnak el a termelési szerkezetben, egyben népgazdasági jelentőségük is közismert. Termelésük éghajlati és talajfeltételei adottak, hagyományai, a szakmai ismeretek rendelkezésre állnak, ezért a népgazdaság igényeiből kiindulva alapvető célkitűzés termelésük fejlesztése.

A megyében sem lehet arra számítani, hogy a munkaigényes kultúrák termelése hagyományos módon művelhető. Ebben a megyében sem található hagyományos felkészültséggel és tapasztalatokkal rendelkező elegendő munkaerő, ezért nélkülözhetetlen a fajtaváltással egybekötött teljes gépesítés és a korszerű technológia alkalmazása.

A megyei törekvéseket jól mutatja, hogy a harmadik öt éves terv átlagához viszonyítva a negyedik öt éves tervciklusban 34,6%-kal növekedett a napraforgó, 25%-kal a zöldségnövények és 9%-kal a cukorrépa vetésterülete.

A megyében jelentős a *szarvasmarha-* és a *juhtenyésztés*. A mezőgazdaság átszervezése után csökkent a szarvasmarha-állomány, amely a háztáji és kisegítő gazdaságok állománycsökkenése miatt következett be. Ezt nem ellensúlyozta a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok szarvasmarha-állományának növekedése, s ezért 1960-hoz viszonyítva az összes állomány több mint 20 ezer darabbal csökkent. Kedvező eredmény, hogy a sertésállomány 11,6%-kal, a juhállomány pedig 26,7%-kal növekedett. Az állattenyésztés fejlesztése szocialista nagyüzemeink fontos célkitűzése. A megye állatsűrűségét mutatja, hogy 100 hektár mezőgazdasági területre 30,3 db szarvasmarha (országosan 27,9 db), 52 db juh (országosan 34,7 db) és 86,5 db sertés jut (országosan 116,2 db).

Az állattenyésztés fejlődésére utal, hogy az 1965. évhez viszonyítva 1975-ben 85%-kal több vágómarhát, 55%-kal több vágósertést, 69%-kal több vágóbaromfit, 24%-kal több tehéntejet és 133%-kal több tojást állítottak elő a megye mezőgazdasági üzemei (1. táblázat).

Vágón
Vágós
Vágó
Tehén
Tojás,
Búza,
Kukor
Cukor
Burgo
Napra
Dohán

teny
gadz
mező

gadz
sokra
leszt

nek
gadz
16 10

indol
hossz
1990
táron

szám
prob
10,99
arán
bővít

egy

I. táblázat

AZ ÁLLATTENYÉSZTÉS HOZAMAI ÉS A FŐBB NÖVÉNYEK TERMÉSZÁTLAGAI SZABOLCS-SZATMÁR MEGYÉBEN

Megnevezés	1965.	1970.	1975.	Index (1965=100)
	év			
Vágómarha, t	14 070	15 761	26 064	185,2
Vágósertés, t	34 620	29 726	53 687	155,1
Vágóbaromfi, t	11 830	16 351	20 057	169,5
Tehéntej, 1000 l	110 151	120 450	136 427	123,8
Tojás, 1000 db	126 607	173 065	295 449	233,3
Búza, q/ha	17,7	20,0	25,0	141,2
Kukorica, q/ha	22,4	24,8	38,0	169,6
Cukorrépa, q/ha	216,7	234,2	259,1	119,5
Burgonya, q/ha	65,2	77,7	119,9	183,9
Napraforgó, q/ha	4,3	6,3	7,9	183,7
Dohány, q/ha	6,8	9,2	11,0	161,7

A szántóföldi növénytermelés, a kertészeti termékek, valamint az állattenyésztés hozamainak jelentős növekedése mutatja, hogy a megye mezőgazdaságának fejlődése gyors. Az elért eredmények a szocialista *nagyüzemi mezőgazdaság fölényét* bizonyítják.

Mindezek után felvetődik a kérdés, hogy kialakult-e a megye mezőgazdaságának *termelésszerkezete*, szükség van-e változtatásokra, módosításokra? A szerkezet alapvetően kialakult, de a népgazdaság hosszú távú fejlesztési programjának megfelelően indokolt tovább finomítani ezen.

Szükségszerű a *gyümölcsrekonstrukciós* program végrehajtása, melynek keretében növekedne a termőterület és létrejönnének a korszerűbb, gazdaságosabb gyümölcs-, illetve télialma-termelés feltételei. (1990-ig 16 100 hektár gyümölestelepítést tervezünk.)

A megye talajadottságai, a nagy kiterjedésű terméketlen homokbuckák indokolják, hogy erdőtelepítéssel javítsuk a termőföld hasznosítását, a hosszabb távra készített erdőültetési programot eredményesen teljesítsük. 1990-ig 17 300 hektár területen tervez a megye erdőtelepítést és 14 480 hektáron felújítást.

Egyes térségekben vannak olyan termelőszövetkezetek, ahol a tagok száma nincsen összhangban a gazdálkodás szerkezetével, az eltartóképeség problémát okoz. (100 hektár termőterületre a megyében 15,92 fő, országosan 10,99 fő jut.) Az ilyen gazdaságokban a kézimunkaigényes kultúrák területi arányainak emelése, az élelmiszeripari feldolgozó és kisegítő tevékenységek bővítése jelenthet megoldást.

Több gazdaságban a dohány-, a burgonya- és a télialma-betakarítás egybeesik, ezért ez csak üzemem kívüli munkaerő és szállítóeszköz igénybe-

vételével oldható meg. Az ilyen szövetkezetekben indokolt lenne a kultúrák területi arányának változtatásával csökkenteni a munkaerő-szükségletet.

A termelőszövetkezetek további egyesülése, a szakszövetkezetek továbbfejlesztése, a termelési rendszerek kiterjesztése, a kooperációk és társulások fejlesztése is szükségszerűen felveti a termelési szerkezetek vizsgálatát, illetve módosítását.

A megyében felgyorsult az urbanizációs folyamat, a városok lakosságának jobb ellátása, a vonzáskörzetben gazdálkodó mezőgazdasági vállalatoktól a városellátó profil határozottabb kialakítását igénylik.

A TERMELÉS KONCENTRÁCIÓJA ÉS SZAKOSODÁSA

A szocialista nagyüzemekben általánossá vált a kémiai anyagok, a korszerű gépek és géprendszerek és az új eljárások, technológiák és üzemszervezési módszerek alkalmazása. Ez vetette fel a területi méretek növelését, a termelőszövetkezetek egyesülését. Az utóbbi 16 évben nagymértékben csökkent a mezőgazdasági nagyüzemek száma, növekedett az átlagos területnagyság. 1960-ban 298, 1976-ban már csak 146 termelőszövetkezet működött, az átlagos üzemnagyság 1232 hektárról — háttájjal együtt — 2702 hektárra növekedett.

A jelenleg kialakult átlagos területi méret kisebb mint az országos, azonban a mezőgazdaság belterjességi fokát alapul véve ez is megfelelő feltételeket nyújt a korszerű termelési eljárások és módszerek alkalmazásához.

A területi koncentráció, az egyesülések még nem fejeződtek be, a következő években is indokolt az 1000 hektár körüli szövetkezeti gazdaságok egyesülésének támogatása. 1980-ban 110—115 termelőszövetkezeti gazdasággal számol a megye. A területnagyság tekintetében kedvezőbb a helyzet az állami gazdaságokban, ahol a területi koncentráció következtében ma már 9 gazdaságnak 4000 hektárnál nagyobb az átlagos területe.

2. táblázat

TERÜLETI MÉRETEK SZABOLCS-SZATMÁR MEGYÉBEN

Megnevezés	1961.	1976.	Index (1961=100)
	évben		
Állami gazdaságok száma	16	9	56,3
átlagterülete, ha	2364	4127	174,6
Termelőszövetkezetek száma	298	146	49,0
átlagterülete, ha	1232	2702	219,3
Szakszövetkezetek száma	51	20	39,2
Állami gazdaságok és termelőszövetkezetek almáskertjeinek átlagos területe, ha	50,9	153,1	300,8

3. táblázat

TRAKTOR- ÉS ARATÓ-CSÉPLŐGÉP ÁLLOMÁNY

Megnevezés	1935.	1965.	1975.	Index (1955=100)
	évben			
Traktor, db	399	4212	4557	364,9
Traktorállomány, traktoregység	.	5802	8989	747,8
Arató-cséplőgép, db	.	436	938	997,9

Az összevonások és egyesülések után kialakultak a nagyüzemi táblák, ahol megszervezhető a gépi eszközök hatékonyabb felhasználása, növelhető a munka termelékenysége. A korszerű nagyüzemi termelés feltételezi a termelékenyebb, nagy kapacitású erőgépeket, nagy teljesítményű munkagépeket. A mezőgazdasági növények többségének termelése gépesített vagy gépesíthető. Megoldásra váró feladat a zöldség, gyümölcs, dohány stb. termelésének gépesítése.

A méretek bővülésével többszörösére nőtt az egyes szántóföldi kultúrák összefüggő termőterülete, felgyorsult a gazdaságon belüli és a gazdaságok közötti szakosodás, csökkent az egyes gazdaságokban termelt növények száma. A koncentráció és a szakosodás eredménye, hogy a búzatermelő szövetkezetek 54%-a 300 hektár feletti, a burgonyatermeléssel foglalkozó szövetkezetek 30%-a 100 és 200 hektár közötti, 18%-a 200 hektárnál nagyobb területen termel burgonyát. Több olyan szövetkezeti gazdaság működik a megyében, amelyek 300, illetve 400 hektárnál nagyobb területen foglalkozik burgonyatermeléssel.

Az állattenyésztés koncentrációja, illetve szakosodása valamivel megelőzte a növénytermelés hasonló folyamatát. Erre azért volt lehetőség, mert az állattenyésztési telepek méreteit nem akadályozta az adott területnagyság, másrészt több szövetkezet összefogásával épültek az állattenyésztő szakosított telepek. A negyedik ötéves terv időszakában kezdte meg termelését 15 sertés és 30 szarvasmarha szakosított telep. Ez a korszerű telephálózat megalapozta a jövő nagyüzemi állattenyésztésének fejlesztését, részben pótolta a háztáji állatállomány csökkenését és nem utolsósorban jelentős mértékben járult hozzá az áruhús- és tejtermelés nagyarányú növeléséhez. Tíz évvel ezelőtt a megye mezőgazdaságának tanácsai szektorából összesen mintegy 60–70 ezer hízott sertést vásároltak fel, ma a 15 szakosított sertés-telep ennek közel kétszeresét állítja elő évenként.

A negyedik ötéves terv második felében kezdetét vette a szántóföldi növénytermelés rendszereinek kialakítása. Ezek a termelési rendszerek — mint fejlettebb termelési módok — egyszerre és egy időben képesek voltak a korszerű technika, technológia, szakismeret, nagy hozamú fajták bevezetésére, illetve alkalmazására, s egyik évről a másikra nagyarányú termésmnövekedést eredményeztek. Néhány év alatt a termelési rendszerekbe vont kultúrák termőterülete több mint 43 ezer hektárra növekedett. 1976-ban a nagy-

üzemi kukorica 29, a cukorrépa 35, a burgonya 46, az alma 42%-át korszerű rendszerben termelték.

A megyében jelenleg 121 mezőgazdasági nagyüzem tagja valamilyen *termelési rendszernek, egyesülésnek, illetve együttműködésnek*. Termelési, feldolgozási és más célokra 35 társulást alakítottak. Ebből is következik, hogy az üzemi keretek jelenleg sem akadályozzák a szakosodási folyamatot, a jövőben is nagy tartalékok és lehetőségek rejlenek a gazdaságok közötti összefogásban, a termelési rendszerek és társulások megalakításában.

A MEGYE SZAKEMBER-ELLÁTOTSÁGA

A mezőgazdasági termelés korszerű fejlesztése, a hozamok növelése a jövőben még kevésbé képzelhető el a tudományos eredmények felhasználása nélkül. Annak érdekében, hogy a tudomány, az alkalmazható tudományos eredmények termelőerővé váljanak, indokolt a mezőgazdaság *szellemi kapacitásának* jelentősebb fejlesztése. Több mint másfél évtized alatt kialakult a megye agrárértelmissége, amely az elmúlt években is kezdeményezője volt a mezőgazdasági termelés korszerű fejlesztésének, a termelési eredmények nagyarányú növelésének. 1961-ben a mezőgazdaság átszervezése után a megye mezőgazdasági nagyüzemeiben csupán 151 felsőfokú végzettséggel rendelkező szakember tevékenykedett, 1976-ban számuk már 1465 volt. E mellett a középfokú végzettségű szakemberek száma több mint ötszörösére növekedett. A szakemberek számának növelését és letelepedését elősegíti az oktatási intézményekkel kialakított jó kapcsolat, a több mint 160 társadalmi ösztöndíjas, akik tanulmányaik befejezése után a megyében vállalnak munkát.

A megye mezőgazdaságának szakember-ellátottsága a jelentős számszerű növekedés ellenére sem kielégítő. A gyors ütemű technikai és technológiai fejlődés, a rendszerek kialakulása, a nagyobb szakértelmet igénylő kultúrák szerkezeti aránya, de nem utolsósorban a kedvezőtlen termőhelyi adottságokkal rendelkező és gazdálkodási problémákkal küzdő gazdaságok indokolttá teszik a szakember-ellátottság és továbbképzés fokozását.

A megye mezőgazdaságának jelenlegi fejlődési szakaszában sem nélkülözhetők a *szakmunkások*. Az állami gazdaságokban az összes fizikai dolgozóhoz viszonyítva a szakmunkások aránya 26%, a termelőszövetkezetekben csupán 14,1%. Különösen problémát jelent a szakmunkáshiány az állattenyésztésben és a kertészetben. A mezőgazdasági termelés korszerű továbbfejlődése és az a körülmény, hogy 5–6 év múlva a hagyományos termelési és tenyésztési ismeretekkel rendelkező szövetkezeti tagok kiöregednek, rendkívül időszerű feladat a szakmunkásképzés számszerű növelése, a beiskolázás eredményesebb tétele és a felnőtt szakmunkásképzés intézményes rendszerének továbbfejlesztése.

Sz
sának
dés. A
zás ala
a meg
szabad
foglalk
tőséget
mint 7

A
osztály
foglalk
tatott
Sokszo
hogy S
kétsze
ember
tős ipa
sorban
mérés
munka
lat kec
47 eze
saink
nyújta
munka
ságban

A
megíté
ig a m
ötödik
kent a
hogy e
szaksz
kel ell
lehet a
zatban

Sz
hoz vi
lete. E
erők n
kezeté
nológia
idősza

MUNKAERŐHELYZET, FOGLALKOZTATOTSÁG

Szabolcs-Szatmár megyében a gazdasági struktúra dinamikus változásának eredményeként felgyorsult a foglalkozásbeli és társadalmi átrétegződés. Az országban szinte egyedülálló gyors ütemű gazdasági szerkezetváltozás alapvetően 1965 után kezdődött, ami elsősorban a megye iparosításával, a megkésett urbanizációs tendenciák felerősödésével magyarázható. A felszabadulás előtt alig 1800 főt foglalkoztatott a megye ipara és az összes foglalkoztatottnak döntő többsége a mezőgazdaságban talált munkalehetőséget, ezzel szemben ma már a megye szocialista ipara és építőipara több mint 70 ezer embert foglalkoztat.

A harmadik és a negyedik ötéves terv időszakában a megye munkásosztálya számbelileg gyarapodott, ezzel egyidejűleg a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma jelentősen csökkent. A változás ellenére a foglalkoztatott lakosságnak napjainkban is közel 40%-a a mezőgazdaságban dolgozik. Sokszor vitatott, hogy indokolt-e további ipartelepítés, iparfejlesztés. Ismert, hogy Szabolcs-Szatmár megyében az évi természetes szaporulat több mint kétszerese az országosnak, hogy itt 100 aktív keresőre 125 eltartott, inaktív ember jut az országos 105—106 eltartottal szemben. Az eddigi nagyon jelentős iparosítás ellenére, mintegy 55 ezer keresőképes korú lakosnak — elsősorban női munkaerőnek — nincs állandó munkaviszonya. Ezek közül felméréseink szerint mintegy 10 ezren jelentkeztek munkára, akik megfelelő munkalehetőség esetén, rövid időn belül munkába állíthatók. A népszaporulat kedvező helyzetéből fakad, hogy az ötödik ötéves terv időszakában kb. 47 ezer fiatal az ifjúsági korosztályból kereső korosztályba lép és számításaink szerint ezek közül 22—23 ezer főnek új munkalehetőséget kellene nyújtani. A negyedik ötéves terv időszakában 23 ezerrel növekedett a munkahelyek száma, miközben több mint 10 ezerrel csökkent a mezőgazdaságban foglalkoztatottaké.

Az ötödik ötéves terv kimunkálása időszakában többféle vélemény és megítélés vált ismertté azzal kapcsolatban, hogy milyen mértékű lesz 1980-ig a mezőgazdaságban felszabaduló munkaerő. Ma már ismeretes, hogy az ötödik ötéves terv első évében, 1976-ban 5,1%-kal, tehát 5 ezer fővel csökkent a megye mezőgazdasági szektorában foglalkoztatottak száma. Igaz, hogy ez elsősorban a szövetkezeti szektorban következett be, aminek oka a szakszövetkezetek termelőszövetkezetté alakulása. A korábbi véleményekkel ellentétben bebizonyosodott, hogy a tendencia tovább tart és számítani lehet arra, hogy a jövőben is szabadul fel munkaerő a mezőgazdasági ágazatban.

Szabolcs-Szatmár megye mezőgazdaságának szerkezetében az országoshoz viszonyítva nagyobb arányú az élő- és holtmunkaigényes kultúrák területe. Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy további iparfejlesztésnél, a termelőerők megyében való elhelyezése során, a mezőgazdaság munkaigényes szerkezetét figyelembe kell venni. A mezőgazdasági termelés technikai és technológiai fejlesztése, a termelési rendszerek kialakítása az ötödik ötéves terv időszakában is szabadít fel munkaerőt. E mellett a jövőben is nagyobb

4. táblázat

A MEGYÉBEN LAKÓ AKTÍV KERESŐK SZÁMÁNAK VÁLTOZÁSA ÁGAZATONKÉNT

Megnevezés	1950.	1960.	1975.	Index (1950=100)
	évben, 1000 fő			
Ipar	13,2	16,5	48,1	364,4
Építőipar	2,5	6,0	20,7	828,0
Közlekedés, hírközlés	3,6	11,0	18,7	519,4
Kereskedelem	5,9	10,8	22,9	588,1
Mezőgazdaság	186,4	165,5	100,4	53,9
Egyéb	19,6	24,7	33,8	172,4
Összesen	231,2	234,5	244,6	105,8

arányú lesz a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya, mint országos átlagban.

A munkaerőhelyzet ismeretében olyan következtetésre jutunk, hogy a megyében van még jelentős szabad munkaerő, mely indokolja a további ipartelepítést, mindenekelőtt az élelmiszeripar gyorsabb ütemű fejlesztését. A gazdaságfejlesztő és a gazdasági szerkezetet korszerűsítő tevékenységet annak figyelembevételével lehet és szabad folytatni, hogy megyei és térségi területi munkaerőmérlegek és prognózisok ismeretében a mezőgazdaság munkaerőigényét is kielégítse. Természetszerű, hogy a technika és technológia korszerű továbbfejlesztése mellett, az időnyjellegű munkák a zöldség-, a gyümölcs-, de különösen a téli alma-betakarítás — mint ahogy ez a megyében kialakult — nagy társadalmi összefogást és mozgósítást igényel a jövőben is.

A megye gazdasági struktúrájának korszerűsítése, az egyes ágazatok, különösen az ipar és a mezőgazdaság fejlesztése, csak előrelátó összehangolt tervek és távlati koncepciók alapján lehetséges.

Сельское хозяйство области Сабольч-Сатмар коренным образом изменилось за три десятилетия после освобождения и особенно после социалистического преобразования. Изменились производственные отношения в сельском хозяйстве и образовались крупные социалистические сельскохозяйственные предприятия. В результате постоянного развития, освоения современных методов производства, специализации и концентрации, организация производства значительно изменилась и производство стало более интенсивной.

Die Landwirtschaft im Komitat Szabolcs-Szatmár hat sich während den vergangenen drei Jahrzehnten, nach der sozialistischen Umgestaltung, grundlegend verändert. Die Besitzverhältnisse haben sich geändert und sozialistische Grossbetriebe wurden ins Leben gerufen. Die Organisation der Produktion wurde infolge der Modernisierung der Produktionsweise, durch die Einführung neuzeitlicher Produktionsverfahren sowie als Folge der Spezialisierung und Konzentration umgestaltet, sie ist allmählich intensiver und rationaler geworden.

Ö
tációs
hozam
az olv
merete
ember
tákat
koncer
M
általáb
eltérő
A vizs
tulajd
az áll
csopor
hető m
hasonl
követk
mind á

A
által re

¹R
termékek
1977. 7.
²A
A jó jövő
kezetek
azonos.